

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

Кучеренко Ірина Олегівна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра публічного управління

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Прагнення до забезпечення соціальної стабільності в суспільстві є в даний час характерною особливістю розвитку цивілізації. У багатьох країнах світу зусилля урядів спрямовані не тільки на досягнення економічного зростання, а й на більш справедливий розподіл доходу, на посилення ефективності системи соціального захисту населення. Соціальний захист, як частина соціальної політики держави, є невід'ємною функцією будь-якої держави. Організована зусиллями всього суспільства, вона покликана піклуватися про соціально вразливих членів соціуму, громадян, нездатних до самозабезпечення, які потрапили у скрутну життєву ситуацію.

Нині діюча система регулювання соцзахисту населення не в повній мірі відповідає інтересам суспільства, потребам конкретної людини. Очевидно, що система наявних механізмів соцзахисту потребує модернізації на нових, демократичних принципах. У той же час, напрацьована в світі практика регулювання системи соцзахисту до сих пір цілком не вивчена, не узагальнена на належному науковому рівні з виходом на практичні рекомендації.

Система регулювання соцзахисту має свою специфіку, пов'язану зі сформованими в цій сфері пріоритетами, механізмами. Вона недосконала і потребує реформування відповідно до завдань демократичної соціально орієнтованої ринкової держави. На державу покладено обов'язок щодо забезпечення та ефективного функціонування соціальної стабільності, надання соцдопомоги нужденним громадянам, справедливого розподілу фінансових ресурсів на надання пенсій, допомоги та інших соцвиплат, гарантованих державою. З метою забезпечення гідного рівня життя і вільного розвитку кожної людини держава бере на себе зобов'язання з надання конкретних видів соціального забезпечення на рівні, не нижчому міжнародних стандартів. Міжнародні стандарти являють собою моделі правових засобів. Держава використовує ці моделі, поєднуючи взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного правопорядку, для встановлення і реалізації узгоджених вимог щодо сучасних систем соціального забезпечення.

Зазначені обставини зумовили актуальність дослідження, її важливість для вдосконалення регулювання системи соцзахисту в умовах посилення ринкових відносин і визначили вибір теми, мету і завдання дослідження.

Різноманітні аспекти системи соціального захисту вивчалися різними дослідниками. Крім того у зв'язку з проведеними в сфері державної політики реформ проблеми соціального забезпечення населення привернули увагу дослідників різноманітних галузей дослідження. Зокрема, питання реформування системи соцзахисту розглядалися в роботах А. Арбатова, В. Дворкіна, С. Караганова, В. Дереди тощо. Оскільки реформування системи соцзахисту потребує знання її загальних закономірностей, відповідних методів та технологій, існує потреба звернутися до напрацьованих фахівців в області соцполітики та публічного управління. Загальні питання вказаних областей було розглянуто в роботах Т. Базарова, І. Дуракова, В. Дятлова, М. Мескон, А. Кибанова, Е. Маслова, М. Багмета й ряду інших фахівців.

Нормативною базою дослідження стали положення Основного закону України, міжнародне законодавство, а також інші нормативні акти, що регулюють систему соцзахисту. Інформаційною базою дослідження стали дані Держкомстату України, міжнародних організацій (Світового Банку, ПРООН, ЮНЕСКО, ВООЗ, МОП), статистичних і економічних міжнародних та вітчизняних органів.

Об'єктом дослідження є система соціального захисту населення зарубіжних країн.

Предметом дослідження є механізми регулювання та підвищення ефективності системи соціального захисту.

Мета і завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає в теоретичному дослідженні механізмів функціонування системи соціального захисту населення й розробці на цій основі методологічних підходів та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності державного регулювання системи соціального захисту в Україні відповідно до сучасних міжнародних умов та досвіду.

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

- аналіз різних наукових підходів щодо формування понятійного апарату соціального захисту, виділення і класифікація його основних видів;
- вивчення зарубіжного досвіду організації та функціонування системи правового регулювання соціального захисту;
- дослідження функцій і видів соціального обслуговування населення в зарубіжних країнах;
- визначення основних напрямків реформування соціального захисту населення в зарубіжних країнах для можливості їхнього використання в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в дослідженні було використано комплекс методів наукового дослідження: системний, порівняльний, інституційний, конкретно-історичний, логічний та статистичний методи. Системний підхід дозволив виявити характер, принципи формування та реалізації соцполітики. Використання структурно-функціонального підходу сприяло виявленню елементів взаємозалежності в системі соціального забезпечення і обслуговування населення. Історичний підхід був важливий з точки зору розуміння еволюції соціальних функцій держави й відповідної державної політики. Використовувався комплексний підхід щодо аналізу соціально-економічних проблем, вітчизняних законодавчих та нормативних актів щодо системи соцзахисту.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ній здійснено комплексне дослідження проблем підвищення ефективності регулювання соціального захисту населення на основі зарубіжного досвіду, і тим самим розширено уявлення про тенденції, перспективи і наслідки соціально-економічних реформ в Україні. Сформульовано і теоретично обґрунтована соціально-економічна необхідність взаємодії приватного і державного секторів, що обумовлює підвищення рівня надаваних населенню послуг системою соціального захисту.

вперше

обґрунтовано необхідність використання кращих практик соціального захисту зарубіжних країн з врахуванням вітчизняних національних особливостей як основного атрибуту соцполітики будь-якої цивілізованої держави;

удосконалено

тезу про те, що наявний досвід зарубіжних країн, функціонування продуманої системи соцзахисту, котра здійснює охоплення всіх громадян, не лише призводить до покращення їхнього добробуту, розширення та зміцнення трудових ресурсів країни, але й стимулює економічне зростання й стабілізаційні процеси політичної та соціальної ситуації в країні.

дістало подальшого розвитку

основні підходи щодо визначального впливу на системи соцзахисту, які в країнах ЄС надають сучасні демографічні тенденції (падіння народжуваності нижче рівня природного відтворення населення і його старіння), посилення європейської інтеграції та економічної глобалізації.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерської роботи стали підґрунтям для написання тез доповідей на конференцію «Могилянські читання-2020» на тему «Соціальна допомога як обов'язкова складова системи соціального захисту населення».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблено та аргументовані методичні та практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання соцзахисту населення. Визначено й охарактеризовано конкретні шляхи реформування нормативно-правового забезпечення системи соціального захисту населення. Теоретичні положення дослідження та емпіричні дані можуть бути використані в навчальних курсах з соціальної політики, основ державної політики та при розробці державних програм щодо реалізації реформи соціальної сфери.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 101 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи складає 100 сторінок, із них 85 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У **першому розділі** «*Теоретичні основи забезпечення соціального захисту населення*» висвітлено теоретичні підходи в дослідженні соціальної державної політики в зарубіжних країнах, соціального захисту та соціального забезпечення громадян, охарактеризовано поняття та зміст «соціального захисту» як в зарубіжних країнах так й в Україні.

Підрозділ 1.1. «Теоретичні підходи щодо вивчення соціального захисту населення» присвячений теоретичному аспекту дослідження даного питання, оскільки у сучасних умовах істотно актуалізуються питання соціального захисту (далі – СЗ) населення, що розглядається як невід'ємна складова частина соціальної політики.

Наголошено, що сучасна соціальна держава відіграє провідну роль у визначенні базових параметрів системи соціального захисту населення. Від неї, у вирішальній мірі, залежить ефективність функціонування сукупності інститутів, покликаних вирішувати проблему знедоленості в суспільстві, використовувати механізм перерозподілу матеріальних і духовних благ для підтримки стабільності та забезпечення розвитку людського потенціалу. Система СЗ – це сукупність інститутів і механізмів, спрямованих на здійснення заходів щодо соціальної підтримки населення. Предметом системи СЗ населення є соціальна нерівність, оскільки саме вона робить одних людей по відношенню до інших малозабезпеченими та мало захищеними. Однак СЗ бореться не з усіма різновидами соціальної нерівності, а з тими, які в меншій мірі детерміновані суб'єктивними причинами і в усуненні яких зацікавлене суспільство.

Зроблено висновок, соціальний захист населення є гарантією стабільності суспільства, діяльність котрого спрямована на підтримку життєзабезпечення різних соціальних категорій і груп. Сам термін «соціальний захист» був вперше використаний в «Законі про соціальний захист США» в 1935 році, який на законодавчому рівні визначив для США новий інститут страхування в разі інвалідності, безробіття, старості та смерті. Надалі поняття стало широко застосовуватися в світовому співтоваристві. В Україні серед всіх понять схожих до категорії «соціальна робота» можна відзначити такі, як «соціальна захищеність і захист». Всі громадяни нашої країни мають право на соціальну захищеність та захист, яку забезпечують положення Основного Закону. Так в конституції, Україна є соціальною державою, в якій соціальна політика забезпечує гідне життя і вільний розвиток особистості.

Підрозділ 1.2. «Соціальна допомога як обов'язкова складова системи соціального захисту населення» розкрито особливості розвитку соціальної політики постійно вимагає нових механізмів, форм і методів її реалізації. Однією із складових соціальної політики є соцдопомога. Функція соціальної допомоги полягає в наданій допомозі людині, яка перебуває у важкій життєвій ситуації, або в тому, щоб попередити виникнення такої ситуації. Програми соціального страхування спрямовані на вирівнювання доходу, скорочення якого викликано або циклічними коливаннями економіки або змінами в ході життєвого циклу працівника. Кошти на ці програми відраховуються працівниками і роботодавцями як певний відсоток від їх заробітку. Якщо людина не охоплена системою соціального страхування, то єдиною підтримкою перед хронічним або тимчасовим зниженням її доходу є державні програми соціальної допомоги. Найбільш поширеними є програми допомоги з малозабезпеченості та сімейна допомога. Для підвищення ефективності використання коштів, що виділяються на соціальні потреби, важливо вивчати досвід функціонування соціальної допомоги, накопичений в інших країнах, підвищувати адресність програм.

Реалізація всіх функцій і дотримання всіх принципів становить весь комплекс заходів ефективної системи захисту населення і її побудови в державі. Реформування в країні вимагають змін і в соціальній політиці орієнтованої на багатопрофільний СЗ населення, який повинен організувати допомогу тим людям, котрі того потребують. В Україні на сьогодні сформована багатокладна організаційна структура системи СЗ, основними організаційно-правовими формами якої є пенсійне забезпечення, державне соціальне страхування, соціальне обслуговування, організація зайнятості населення, забезпечення соціальними виплатами, надання пільг особливо нужденним категоріям населення. Система СЗ населення відіграє важливу роль в реалізації завдань і цілей соціальної політики держави, будучи одним з механізмів її реалізації.

Доведено, що СЗ є одним із головних складових в системі управління суспільством. Разом з тим він надає суттєвого впливу на стан суспільства та економічні й політичні процеси, що відбуваються в суспільстві. На сьогодні СЗ не має чітко встановлених рамок, меж та об'єму змісту. Його теоретичне вивчення здійснюється різноманітними науками. Як наслідок, це не лише звужує саме поняття СЗ, але й стимулює поширення фрагментарного підходу до його практичного застосування. Відмові від вироблення універсального поняття призведе до невідповідності законодавчих норм та інших положень.

У другому розділі *«Зарубіжний досвід регулювання системи соціального захисту населення»* проаналізовано наявний зарубіжний досвід щодо державного регулювання

соціального захисту, досліджено особливості організаційно-правових механізмів СЗ.

У підрозділі 2.1. «Система державного регулювання соціального захисту в розвинених країнах» вказано, що феномен соціально-економічної нерівності внутрішньо властивий будь-якому суспільству незалежно від відмінностей в соціальному устрої. Особливості політичної та адміністративної системи впливають лише на інтенсивність прояву нерівності, а певні її елементи можуть бути ідентифіковані практично в будь-якій державі. Ступінь гостроти проблеми нерівності в розвинених державах, безумовно, непорівнянна ні за своїми кількісними, ні тим більше за якісними параметрами, з глибиною маргіналізації населення в світі, що розвивається і країнах з перехідною економікою. Це, однак, не лише не виключає, а, навпаки, вимагає більш ретельно вивчати вже накопичений в розвинених країнах досвід і відстежувати новітні тенденції в здійснюваній ними політиці, спрямованій на пом'якшення і подолання соціально-економічної нерівності.

Зроблено висновок, що у кожній державі система державного регулювання характер СЗ несе на собі відбиток національної культури, традицій, що склалися, способу життя, релігії, політичних, економічних і багатьох інших факторів. Так, на формування підходів до СЗ в зарубіжних країнах певний вплив справила діяльність руху поселенців і руху за організацію благодійності, що відбивали протиріччя, пов'язані з природою соціальних проблем і їх причинами, які одні бачили в людині, а інші в суспільстві. Рух поселенців вважав, що покінчити з соціальними ризиками людей можна лише шляхом зміни хворого навколишнього середовища реформаторським шляхом. Рух за організацію благодійності не виступає за соціальні реформи – причиною бідності та соціальних проблем, на їхню думку, є сама людина. Тому, з метою мінімізації соціальних проблем суспільство повинно виправляти не себе, а індивіда, використовуючи моральні, психологічні та інші методи впливу.

У підрозділі 2.2. «Організаційно-правові механізми соціального захисту зарубіжних країн» вказано, що системи державної соціальної допомоги в кожній країні склалися з урахуванням безлічі факторів, але, не дивлячись на відмінності в підходах, методах і організаційних формах, мають схожість і однотипність розв'язуваних завдань. Практично всі країни в своїх механізмах СЗ використовують соціальне страхування для більшості населення на випадок настання соціальних ризиків: старість, хвороба, інвалідність, безробіття тощо й надають соціальну допомогу незаможним, що потрапили у важку життєву ситуацію громадянам. Категорії населення, що в силу об'єктивних обставин позбавлені доступу до послуг соціального страхування, охоплюються системою державної соціальної допомоги. Програми підтримки мають форму допомоги по малозабезпеченості, доповнюють дохід після перевірки засобів одержувача, якщо він нижчий гарантованого мінімального доходу в країні. Також активно використовуються такі форми соціальної допомоги, як грошова допомога (допомоги, виплати, стипендії, компенсації), натуральна допомога (продукти харчування, одяг, ліки, безкоштовне харчування, притулки і нічліжки), допомога у вигляді послуг і пільг (центри соціального обслуговування, пільги на побутові послуги, пільгова зайнятість), гуманітарна допомога.

Зроблено висновок, зарубіжна практика соціальної допомоги та СЗ зарубіжних країн, як й їхні механізми, визначаються вона багато в чому моделлю соціальної політики, що формується кожною державою. І хоча в чистому вигляді ці моделі практично не зустрічаються, а скоріше носять змішаний характер, перебувають у процесі трансформації, їх необхідно розглядати та зважати на них для подальшого аналізу

підходів до соціальної допомоги, що існують в різних країнах.

У третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності регулювання соціального захисту населення в зарубіжних країнах: можливості для України» з'ясовано, що на сьогодні кризові ситуації в світі стали причиною повернення багатьох країн Заходу до консервативної соціальної політики. Нова соціальна політика звела до мінімуму відповідальність суспільства за наявні соціальних проблем в окремої людини і націлена радше на задоволення лише окремих потреб «ослаблених» груп населення, а не на підвищення якості життя всіх своїх громадян. Крім того, заходи, що вживаються урядами західноєвропейських країн щодо реформи «держави добробуту», спрямовані на встановлення більш жорсткого контролю за витрачанням державних коштів на СЗ, скорочення фінансових втрат в цій сфері, пов'язаних з корупцією та надмірною бюрократизацією.

У підрозділі 3.1. «Особливості реформування соціального захисту населення зарубіжних країн» визначено, що найважливішим напрямком реформування на сьогодні є раціоналізація, заснована на принципах СЗ населення і спрямована на ефективне використання ресурсів держави. Зарубіжний досвід демонструє позитивну тенденцію у використанні адресної допомоги населенню. Відповідно до структури сучасного суспільства прийнято виділяти три основні рівні СЗ, що відповідають дійсності сучасного суспільства. Шляхом збільшення суттєвості наданих виплат, а також, враховуючи надання соцзабезпечення та соцдопомоги необхідного класу, можна підвищити рівень життя бідних верств населення і підтримати середній клас. Ефективний перерозподіл та істотність соцгарантій для населення буде успішною раціоналізацією СЗ. На сьогодні, принципи, закріплені на державному рівні, фактично не виконуються, що викликає соціальну напруженість серед суспільства. Зарубіжний досвід показує, що рівність перед законом і соціальна рівність носять протилежний характер. В сучасних умовах головними принципами служать адаптація і адресність соцгарантій. Саме тому надзвичайно важливим напрямом на сьогодні служить не тільки підвищення ефективності наданих соцгарантій, а й раціоналізація їх застосування.

У підрозділі 3.2. «Шляхи забезпечення реформування системи соціального захисту зарубіжних країн» визначено, що головною метою реформування соцполітики країни – є підвищення рівня життя громадян і забезпечення СЗ населення. Досягнення в розвитку економіки створюють сприятливі умови для успішної реалізації цієї мети. З метою поліпшення добробуту громадян, збільшення їх грошових доходів і посилення соцзахищеності малозабезпеченого населення, регулярно підвищується мінімальна заробітна плата. Крім того необхідним є передбачення подальшого подолання умов та факторів, що дестабілізують в даний час соцрозвиток і рівень життя населення. Вказані фактори мають ефективно діяти в усіх основних сферах життєдіяльності: в соціально-гуманітарній (стимулювати відтворення людей, покращувати якість життя тощо); виробничій сфері (посилення ефективності матеріально-технічної бази рівня життя, доступність професій тощо); розподільчій сфері (нівелювати деформаційні процеси в системі оплати праці, виплат соцдопомоги та пільг, стимулювання належних доходів населення, бюджетне регулювання тощо); в сфері обігу та обміну (стабілізувати та стимулювати ціни та витрати на споживчі потреби, внормувати та стабілізувати соціальні пільги, виплати, допомоги тощо); в сфері публічного управління (стимулювати та посилювати соціально-економічну роль держави та її відповідних органів, здійснювати ефективне управління економікою, дотримуватися принципів узгодженого державного,

регіонального та місцевого управління тощо).

Наголошено, що для пом'якшення соціально-економічної нерівності застосовуються різні технології, інструменти, і, в першу чергу, механізми системи СЗ населення. Для подолання негативних тенденцій в рівні життя населення і забезпечення його якісних перетворень в першу чергу необхідна успішна реалізація прийнятих за останні роки програмних документів щодо поліпшення системи СЗ населення і пом'якшення бідності, підвищення рівня і якості життя населення більшості країн.

Зроблено висновок, що для ефективного реформування та функціонування СЗ є необхідними:

по-перше, є необхідним звершити процеси формування національних систем СЗ, оскільки ефективний СЗ від можливих ризиків може бути забезпеченим за умов взаємозв'язку всіх видів СЗ. Відсутність єдиної системи СЗ призводить до того, що кожен з її компонентів виступає не частиною єдиного цілого, а автономним елементом. Це знаходить своє вираження у відсутності чи слабкому рівні співробітництва страхових фондів між собою;

по-друге, необхідним є подальше посилення страхових механізмів щодо фінансування СЗ, оскільки формування соцдержави є залежним від того, наскільки страхові принципи можуть бути реалізованими в системі пенсійного, медичного страхування, в боротьбі з безробіттям тощо секторами СЗ;

по-третє, формування ефективної моделі СЗ необхідно здійснювати з обов'язковим врахуванням національної специфіки й успішного світового досвіду у сфері СЗ, особливо в країнах ЄС. Такий підхід пов'язаний з різноманіттям моделей та підходів щодо СЗ, котрі накопичено в більшості європейських держав протягом тривалого проміжку часу, котрі дозволяють зважати на позитивні та негативні елементи наявного досвіду, а також із наявною спільністю історичних, соціальних, культурних вітчизняних умов та досвіду європейських країн. Найбільш кращим підходом вважають облік та використання переваг не лише зарубіжних моделей в цілому, але й окремих, котрі вже пройшли успішну апробацію на практиці основних елементів вказаних моделей;

по-четверте, розвиток СЗ передбачає адаптацію вже наявних соцмеханізмів щодо ринкових взаємовідносин та їхнього розвитку за нових умов. Це є свідченням збереження та розвитку системи соцпослуг (будинків для людей похилого віку, інвалідів тощо), реалізацію підприємствами основних соцфункцій тощо;

по-п'яте, одним із головних напрямків модернізації виступає розвиток системи СЗ, котрі побудовано на принципах адресності окремих соцпрограм (наприклад, програми соцдопомоги), як певного способу вирішення існуючих фінансових негараздів в організації СЗ. В свою чергу, адресність соцпослуг, котра потребує формування нормативної бази й технічного забезпечення у вигляді системи індивідуального обліку соціально неблагополучних верст населення (на кшталт закордонної практики), наприклад, за допомогою введення єдиного номеру соцдопомоги.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено шляхи вирішення актуального наукового завдання з обґрунтування теоретичних положень та розроблення нових механізмів СЗ в зарубіжних країнах та можливості й потреби їхнього використання у вітчизняних умовах. Результати дослідження дають підстави сформулювати висновки і рекомендації, що мають

теоретичне та практичне значення.

1. Соціальний захист населення є одним із важливих складових в системі управління сучасним суспільством. Разом з тим СЗ чинить суттєвий вплив на самопочуття суспільства й економічні та політичні процеси, що відбуваються в ньому. На сьогодні вказаний феномен не має чіткого визначення, чітко встановлених меж та змісту. Теоретичними розробками щодо СЗ займаються різноманітні науки. В результаті це не лише невиправдано звужує саме поняття СЗ, але й зберігає використання фрагментарного підходу до його практичної організації. Відмова від вироблення універсального поняття призведе до невідповідності положень різних нормативно-правових актів. Зокрема, зміст СЗ у вітчизняних нормативно-правових актах не розкрито, не викладено основні положення щодо його видів, особливостей організації та здійснення. Діюче законодавство у вказаній сфері продовжує залишатися складним. На сьогодні, під СЗ варто розуміти систему заходів щодо забезпечення вільного розвитку особистості, створення умов для належного рівня життя та праці, а також підтримку та захист населення від соціальних ризиків. Обов'язком держави є створення законодавчої бази, котра регулюватиме надання конкретних видів СЗ населенню. Створення ефективної системи СЗ є обов'язковою передумовою подальшого ефективного розвитку суспільства, особливо в умовах ринкових взаємовідносин, а також необхідною сплатою суспільства та бізнесу за соціальний мир, стабільність соціальної системи та можливості нормальної господарської діяльності.

2. На сьогодні СЗ більшості зарубіжних країн організований та функціонує в якості державної політики, спрямованої на забезпечення соціальних, економічних, політичних та інших прав й гарантій людини незважаючи на її стать, національність, вік, місце проживання та інших обставин. СЗ сформовано в якості цілеспрямованих правових дій, а також використання ресурсів держави та суспільства, котрі забезпечуватимуть індивіду, соціальній групі, населенню в цілому, комплексне, різностороннє вирішення різноманітних проблем, котрі обумовлені соціальними ризиками, й можуть призвести чи вже призвели до повної або часткової втрати вказаними суб'єктами можливостей реалізовувати власні права, свободи та законні інтереси, економічну самостійність та соціальне благополуччя, а також їх оптимальний розвиток, відновлення та набуття.

3. Для комплексного забезпечення якісних перетворень в рівні життя населення зарубіжних країн необхідно було сформувати сучасну систему СЗ населення, що акумулювала в собі передовий зарубіжний досвід та, на сьогодні представлена:

- заходами щодо підвищення рівня оплати праці з метою скорочення бідності (підвищення рівня номінальних грошових доходів населення шляхом підвищення мінімальної оплати праці до прожиткового мінімуму; підвищення рівня реально наявних грошових доходів населення на основі перегляду оподаткування та ставок щодо прибуткового податку з фізосіб);

- сформованою системою адресної соціальної допомоги (створено правову базу для здійснення політики адресної соціальної допомоги; підготовлено механізми адресної допомоги нужденним, найбільш уразливим верствам населення; створено систему відповідних компенсацій для захисту бідних від політики, що проводиться в комунальній сфері; сформовано систему оцінки та моніторингу підготовки та реалізації політики соціальної допомоги);

- вдосконаленням національних систем пенсійного забезпечення з поєднанням принципів СЗ з принципами соціального страхування (здійснено перехід на трирівневу

систему пенсійного забезпечення, що включає в себе т. зв. базову (соціальну) пенсію (визначається на основі прожиткового мінімуму з урахуванням складу сім'ї), трудову (страхову) пенсію і недержавну пенсію);

– формуванням нового напрямку соціального страхування (обов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та різноманітних професійних захворювань).

У числі заходів в цій області потрібно наголосити на формуванні в більшості країн системи центрів з медичної, професійної та соціальної реабілітації потерпілих, з використанням для цього інфраструктури санаторно-курортного та оздоровчого обслуговування населення.

4. Основними завданнями у сфері вдосконалення регулювання вітчизняної системи СЗ населення, які необхідно вирішити в перспективі, є:

– нівелювання подальшого зменшення існуючих мінімальних соцгарантій для всіх верств населення;

– підвищення реальної ціни сьогоднішньої робочої сили, активізація основних мотивів та стимулів щодо праці та підприємницької діяльності, подальше відновлення за нових умов взаємозв'язку доходів разом із подальшим зростанням продуктивності праці та результативності підприємництва;

– забезпечення всім потребуючим відповідного належного прожиткового мінімуму за рахунок здійснення активної держполітики щодо ефективного перерозподілу доходів;

– здійснення переходу від часткової стабілізації існуючого рівня життя населення до стабілізації в основному (у основних соцгрупах; за більшістю компонентів рівня життя).

Розвиток сфери сучасного життєзабезпечення гостро потребує пріоритетного напрямку більших обсягів інвестицій в будівництво житла, сферу охорони здоров'я, освіти, культури, науки та інших галузей соцінфраструктури. Для цього є необхідним прискорення розробки подальших оптимальних соцстандартів щодо забезпеченості житлом, ефективного розвитку мережі медичних, освітніх і культурних установ. Необхідно передбачити громадські механізми реалізації комплексу заходів зі скорочення бідності, які включають взаємодію громадських об'єднань, підприємців і держави.

Основним джерелом ресурсів мають стати кошти всіх суб'єктів господарювання, отримані за рахунок економічного зростання в країні. Необхідний соціально орієнтований державний бюджет, що забезпечуватиме достатні розміри витрат на соцрозвиток. Потрібно, щоб весь блок витрат на соціальні потреби виявився захищеним, щоб його фінансування було своєчасним.

Анотація

На сьогодні в соціальній сфері мають місце проблеми, безпосередньо пов'язані з переходом України до ринкових взаємовідносин. Ускладнюються ж ці проблеми ще й тим, що в специфічних умовах України, внаслідок подій останніх років, систему соціального захисту доводиться створювати заново, оскільки стара система була практично повністю знищена. Звідси й виникає необхідність вивчення шляхів формування нової, адекватної ринковим взаємовідносинам системи соціального захисту населення і механізмів її функціонування в зарубіжних країнах з перспективою їх використання у

вітчизняних умовах. Цей механізм повинен відрізнятися комплексністю та взаємопов'язаністю всіх складових його елементів з урахуванням сучасних тенденцій та перспектив розвитку економіки і національних традицій, а також вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Здійснено дослідження теорії, методології та практики державного регулювання соціального захисту населення в зарубіжних країнах. Окреслено основні наукові підходи щодо розуміння сутності та змісту «соціального захисту».

Проаналізовано досвід зарубіжних країн в сфері нормативно-правового регулювання соціального захисту, соціальної допомоги та соціального обслуговування населення. Наголошено на необхідності та особливостях переходу зарубіжних країн від однієї моделі соціальної політики до іншої. Вказано на особливості функціонування соціального захисту в перехідний період. Соціальний захист як особливий соціальний інститут сучасної держави є показником соціальної впевненості, соціальної гарантії гідного розвитку кожного члена суспільства і збереження джерела засобів існування при настанні соціальних ризиків.

Розглядаються питання реформування нормативно-правового забезпечення системи соціального захисту в Україні враховуючи накопичений зарубіжний досвід. Наголошено, що соціальний захист та соціальне забезпечення в державно організованому суспільстві – це область сплетіння життєво важливих інтересів громадян, взаємовідносин власності та розподілу, правових прийомів і способів їх регулювання, соціальної політики держави і соціально-економічних прав людини.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальна допомога, соціальний ризик, бідність, безробіття.

Annotation

Today in the social sphere there are problems directly related to the transition of Ukraine to market relations. These problems are further complicated by the fact that in the specific conditions of Ukraine, as a result of the events of recent years, the social protection system has to be re-created, as the old system was almost completely destroyed. Hence the need to study ways to form a new, adequate to market relations system of social protection and mechanisms of its functioning in foreign countries with the prospect of their use in domestic conditions. This mechanism should be comprehensive and interconnected in all its components, taking into account current trends and prospects for economic development and national traditions, as well as domestic and foreign experience.

The research of the theory, methodology and practice of the state regulation of social protection of the population in foreign countries is carried out. The main scientific approaches to understanding the essence and content of «social protection» are outlined.

The experience of foreign countries in the field of legal regulation of social protection, social assistance and social services is analyzed. Emphasis is placed on the need and features of the transition of foreign countries from one model of social policy to another. The peculiarities of the functioning of social protection in the transition period are indicated. Social protection as a special social institution of the modern state is an indicator of social confidence, social guarantee of decent development of each member of society and preservation of livelihoods in the event of social risks.

The issues of reforming the regulatory and legal support of the social protection system in Ukraine are considered taking into account the accumulated foreign experience. It is emphasized

that social protection and social security in a state-organized society is an area of intertwining vital interests of citizens, property relations and distribution, legal methods and ways of regulating them, state social policy and socio-economic human rights.

Key words: social policy, social protection, social security, social assistance, social risk, poverty, unemployment.